

ECZANE ÇALIŞANLARININ SALGIN SÜRECİ VE SOSYAL DAMGALANMA ALGISI

Perihan EREN BANA*
Duygu GÜRCAN COŞKUNER**

ÖZ

COVID-19 Küresel Salgını dünyada olduğu gibi ülkemizde de sağlık çalışanlarının zorlu mücadelesiyle kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Sağlık çalışanlarının özverili çabası ile ölümlerin azaltılması ve tedavi sürecinin aksamadan devam etmesi sağlanmış olsa da Salgın, sağlık çalışanları açısından önemli kayıpların yaşanmasına da neden olmuştur. Eczane çalışanları da salgın sürecinde sorumluluklarını yerine getirmek konusunda oldukça büyük çaba göstermiştir. Eczane çalışanlarının değişen koşullar ile yayınlanan yeni yönetmelikler doğrultusunda sorumluluk alanları sıklıkla değişmiştir. Bu süreçte eczane çalışanları açısından sürecin nasıl değerlendirildiği ve sosyal damgalanma konusundaki algıları, bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Eczacılar ve eczane teknisyen/teknikerlerinden oluşan katılımcılar, araştırmaya gönüllü katılım sağlamış ve araştırma sürecinde etik ilkelere uygun davranılmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılardan elektronik form aracılığıyla alınan yanıtlardan 189'u değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen verinin analizinde IBM SPSS 25.0 ve AMOS 25.0 paket programları kullanılmış, frekans analizleri ile açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile gruplar arası karşılaştırmalar yapılmış, korelasyon analizi ile yapısal eşitlik modeli ile bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcıların %37,8'i 26-35 yaş grubunda olup, %48,7'si kadınlardan oluşmaktadır. Evli (%67,4) ve lise mezunu (%51,6) katılımcılar ağırlıklı grubu oluşturmakta ve katılımcıların %40,4'ü İstanbul'da yaşamaktadır. Araştırma sonucunda katılımcıların %60 oranında sosyal damgalanma yaşadığı, mesleki saygınlık boyutunun Sosyal Damgalanma Ölçeği'nin diğer alt boyutlarıyla olumsuz yönde korelasyon oluşturduğu görülmüştür. Salgın sürecinde hastalıktan korunmak ve çevresindekileri korumak konusunda daha duyarlı bir tutum geliştirmenin sosyal damgalanma algısı üzerinde olumlu yönde, algılanan kurumsal desteğin ise daha düşük oranda olmakla birlikte olumsuz yönde etkili olduğu araştırma sonucunda elde edilen önemli bulgular arasında yer almaktadır. Eczane çalışanlarının kurumları ve meslek örgütleri tarafından eğitim programları ve ruhsal süreçler konusunda desteklenmesinin sosyal damgalanma algısını azaltacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eczane çalışanları, sosyal damgalanma, COVID-19 Salgını, kurumsal destek, bireysel tutum.

MAKALE HAKKINDA

* Dr. Öğr. Üyesi., İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, perihanbana@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-5139-5327>

** Öğr. Gör., İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, dgurcan@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-7819-3381>

Gönderim Tarihi: 21.07.2021

Kabul Tarihi: 31.05.2022

Atıfta Bulunmak İçin:

Eren Bana, P., & Gürcan Coşkun, D. (2022). Eczane çalışanlarının salgın süreci ve sosyal damgalanma algısı. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 25(2): 269-286

THE EPIDEMIC PROCESS OF THE PHARMACY EMPLOYEES AND PERCEPTION OF SOCIAL STIGMA

Perihan EREN BANA*
Duygu GÜRCAN COŞKUNER**

ABSTRACT

As in the world, the COVID-19 Global Epidemic is tried to be brought under control with the hard struggle of healthcare professionals in our country. Although it was ensured that the deaths were reduced and the treatment process continued without interruption with the devoted efforts of the healthcare professionals, the epidemic also caused significant losses for healthcare professionals. Pharmacy employees have also made great efforts to fulfill their responsibilities during the epidemic process. The responsibilities of pharmacy employees have changed frequently in line with the changing conditions and the new regulations published. In this process, how the process was evaluated in terms of pharmacy workers and their perceptions of social stigma formed the purpose of this study. The participants, consisting of pharmacists and pharmacy technicians, participated in the research voluntarily and ethical principles were followed during the research process. Within the scope of the research, 189 of the responses received from the participants via electronic form were evaluated. In the analysis of the data obtained, IBM SPSS 25.0 and AMOS 25.0 package programs were used, comparisons were made between the groups with frequency analysis, explanatory and confirmatory factor analysis, and the findings were reached with correlation analysis and structural equation model. 37.8% of the participants are in the 26-35 age group and 48.7% are women. Participants who are married (67.4%) and high school graduates (51.6%) form the predominant group and 40.4% of the participants live in Istanbul. As a result of the research, it was seen that 60% of the participants experienced social stigma, and the professional dignity dimension was negatively correlated with the other sub-dimensions of the Social Stigma. It is among the important findings obtained as a result of the research that developing a more sensitive attitude to protect from the disease and protect the people around it has a positive effect on the perception of social stigma, and the perceived institutional support has a negative effect, although at a lower rate. It is thought that the support of pharmacy workers by institutions and professional organizations about training programs and mental processes will reduce the perception of social stigma.

Keywords: Pharmacy workers, social stigma, COVID-19 Outbreak, institutional support, individual attitude.

ARTICLE INFO

* Assist. Prof., İstanbul Yeni Yüzyıl University, perihanbana@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-5139-5327>

** Lecturer, İstanbul Yeni Yüzyıl University, dgurcan@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-7819-3381>

Received: 21.07.2021

Accepted: 31.05.2022

Cite This Paper:

Eren Bana, P., & Gürçan Coşkun, D. (2022). Eczane çalışanlarının salgın süreci ve sosyal damgalanma algısı. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 25(2): 269-286

I.GİRİŞ

Eczane çalışanları sağlık hizmetlerinin önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır. Hastaların ilaç kullanımı konusunda bilgilendirilmesi ve izlenmesi konularında önemli bir rol üstlenen eczane çalışanları, COVID-19 Küresel Salgını sürecinde de aktif rol oynamaktadır. 22 Mayıs 2014 Tarihli ve 29007 Sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan yönetmelikte hem eczacılar hem de eczane teknikerleri için iş ve görev tanımları yer almaktadır. İlgili mevzuatta daha detaylı olarak ele alınmış olan bu görev tanımı içinde eczacıların; ilaçların üretim süreci, kalite kontrolü, depolanması, dağıtımı, hastaya sunulması, hastanın ilaç kullanımı konusunda bilgilendirilmesi ve ilaç kullanma sürecinde izlenmesi, gerektiğinde hekimle iletişim kurması konularında görev ve yetkileri bulunmaktadır.

COVID-19 Küresel Salgını eczacılara ve eczane çalışanlarına düşen sorumluluğu arttırmıştır. Bu süreçte eczane çalışanları yeni önlemler almış ve yeni görevler üstlenmiştir. COVID-19 Küresel Salgını ile mücadelenin ön saflarında yer alan eczane çalışanlarını desteklemek için Uluslararası Eczacılık Federasyonu (FIP) 26 Mart 2020 tarihinde bu süreç için COVID-19: Eczacılar ve Eczane İşgücü Kılavuzu’nu yayınlamış ve bu kılavuz çalışanlar için bir rehber olmuştur. Kılavuzda hem salgından etkilenmiş hem de etkilenmemiş bölgelerde sağlık durumu ile ilgili kaygıları olan, bilgiye ve güvenilir bilgi kaynaklarına ihtiyaç duyan kişiler ve hastalar için serbest eczanelerin, sağlık sistemi içinde ilk temas noktası olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Sağlık Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından salgın sürecinde hastaların hastaneye başvurusunu azaltmak amacıyla raporlu ilaçlarıyla ilgili prosedürel süreç değiştirilmiş ve ilaçların rapor süreleri uzatılmıştır. Bu süreçte maske dağıtımının yapılması da 10/04/2020 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmış ve bu süreçteki yetki ve sorumluluk eczanelere verilmiştir.

COVID-19 Küresel Salgını sürecinde bütün sağlık çalışanları ön saflarda yer almış ve başta hastalığın bulaşması olmak üzere çeşitli risklerle karşı karşıya kalmıştır. Baskı altında çalışmak zorunda kalan sağlık çalışanlarının yaşadıkları stresle başa çıkması için desteklenmesi, yaşam ve çalışma kalitelerini garanti altına almak ve tükenmişliği önlemek sağlık yöneticilerinin sorumlulukları arasındadır (Ramaci ve ark., 2020). Sosyal damgalanma, çeşitli nedenlerle toplum içinde bazı grupların dışlanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenler dil, din, ırk, engellilik gibi durumlar olabileceği gibi bir hastalık da bu durumun nedenini oluşturabilmektedir. Sosyal damgalanma hem hastalar hem de sağlık çalışanları için salgın sürecinde önemli bir risk faktörü haline gelmektedir (Eren-Bana, 2020). Sosyal damgalanmanın çalışanlarda yorgunluğu ve tükenmişliği arttırdığı ve memnuniyeti azalttığı yönünde kanıtlar bulunmaktadır (Ramaci ve ark., 2020). Salgın sürecinde kendilerinden yüksek performans beklenen sağlık çalışanları açısından sosyal damgalanma algısının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu süreçte hastaların hastalıkla ilgili yaşadığı durumları yakından gözlemlene fırsatı olan eczane çalışanlarının salgınla ilgili algısını ve hastalık riski dolayısıyla yaşadıkları sosyal damgalanmanın değerlendirilmesi bu çalışmanın çerçevesini oluşturmuştur. Sosyal damgalanma özellikle bulaşıcı hastalıklar söz konusu olduğunda daha önemli bir sorun olmaya başlamaktadır. Hastalık dolayısıyla damgalanma sosyal damgalamanın en zararlı şekli olarak tanımlanmakta ve hatta bazen hastaların damgalanma korkusuyla tedavi için başvurmama ya da tedaviye reddetme eğiliminde olmasına neden olabilmektedir (Brooks ve ark., 2020; Verma ve ark., 2004; Maunder ve ark., 2003; Williams ve Gonzalez 2011). Sosyal damgalanma maalesef bazen eğitilmiş olunmasına rağmen akılcı olmayan bir şekilde sürmektedir (Williams ve Gonzalez 2011). Sosyal damgalanma, kişisel ve toplumsal dinamiklere göre şekillenerek ortaya çıkmaktadır. Farklı inanç sistemleri, kültürler, alt kültürler, sosyal kapasite, kimlik ve aile yapısı sosyal damgalanmaya neden olan önemli faktörlerdir (Doğanavşargil-Baysal, 2013). ‘Biz’ ve ‘onlar’ şeklinde iki grubun ortaya çıkması ile şekillenmekte ve özellikle damgalanma yaşayan kişilerin çeşitli olumsuzluklar yaşamalarına neden olmaktadır (Williams ve Gonzalez 2011). Bu olumsuzluklardan birisi de damgalanan kişiler için bu durumun bir gerçekliğe dönüşmesi ve olumsuz duyguların ortaya çıkmasına neden olmasıdır (Doğanavşargil-Baysal, 2013; Çam ve Çuhadar, 2011). Salgın sürecinde oldukça önemli görevler üstlenen sağlık çalışanlarının özveriyle çabasıyla birlikte değerlendirildiğinde sosyal damgalanmanın daha olumsuz duyguların ortaya çıkmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Salgın sürecinde görev ve sorumlulukları artan eczane çalışanlarının salgın süreciyle ilgili algısını değerlendirmek ve sosyal damgalanma yaşayıp yaşamadıkları konusundaki bulgulara ulaşmak, bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Sosyal damgalanma, çeşitli nedenlerle toplum içinde bazı grupların dışlanmasıyla ortaya çıkan bir durumdur. Bu durum dil, din, ırk, engellilik gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıktığı gibi hastalıklar dolayısıyla da ortaya çıkabilmektedir. Salgın sürecinde ve sonrasında olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilen sosyal damgalanmanın, bütün sağlık çalışanları açısından önemli bir risk faktörü olduğu düşünülmektedir.

II. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınan 2020/07-480 No'lu karar ile elektronik ortamda form gönderilerek gerçekleştirilmiştir. Anket formunda ifadelerin değerlendirilmesi için "kesinlikle yanlış ve kesinlikle doğru" aralığında 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılar için ön bilgilendirme yapılmış ve araştırma gönüllü katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, elektronik ortamda oluşturulan bir form aracılığıyla ve kartopu örneklem modeliyle katılımcılara iletişim grupları ile sosyal medya aracılığıyla ulaşılarak, Ağustos-Eylül 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında iki farklı ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlardan ilki daha önce Eren-Bana (2020) tarafından oluşturulan Sağlık Çalışanlarında Sosyal Damgalanma Ölçeği'dir. İkinci ölçme aracı ise eczane çalışanlarının salgın algısını ölçmek amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Bu ölçme aracının oluşturulması sürecinde eczane çalışanlarının görüşleri alınmıştır. Daha sonra oluşturulan ifadeler için üç farklı uzmanın görüşü alınmıştır. Araştırma kapsamında toplam 203 katılımcıdan yanıt alınmış ve formu eksik yanıtlayanlar araştırma kapsamı dışında bırakılarak 189 katılımcının verdiği yanıtlar değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen verinin analizinde IBM SPSS 25.0 ve AMOS 25.0 paket programları kullanılmış, analiz öncesi ters ifadeler dönüştürülmüş, frekans analizlerinin yanı sıra faktör, güvenilirlik ve korelasyon analizleri yapılarak elde edilen bulgular ilgili tablolarda sunulmuştur. Gruplar arası karşılaştırmalarda normal dağılım için basıklık ve çarpıklık ($\pm 1,5$) değerleri ile varyansların homojenliği sonuçlarına göre değerlendirme yapılmıştır. Çalışma kapsamında doğrulayıcı faktör analizleri ve yapısal eşitlik modeli ile yol analizi de yapılmıştır. Analiz sonuçları uyum değerleri ile birlikte verilmiştir.

Salgın koşulları nedeniyle çalışmanın elektronik form aracılığıyla gerçekleştirilmiş olmasının, katılımcı sayısının düşük olmasına neden olduğu düşünülmektedir. Örneklem sayısının genelleme yapacak kadar yüksek olmaması araştırmanın kısıtlılığı kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca literatürde hem eczane çalışanlarıyla hem de salgın sürecinin neden olduğu sosyal damgalanmayla ilgili çalışmaların azlığı çalışmanın özgünlüğüne katkı sağlamakla birlikte, diğer çalışmalarla karşılaştırılmasını kısıtlamıştır.

III. BULGULAR

Katılımcılara yaş aralıkları kategorik olarak sunulmuş ve ağırlıklı olarak 26-35 yaş grubunda yer aldıkları görülmüştür (%37,8). Cinsiyet açısından grupların dengeli olduğu görülmektedir (%48,7-%51,3). Katılımcılar ağırlıklı olarak evlilerden (%67,4), lise mezunlarından (%51,6) ve eczane teknisyen/teknikerlerinden (%68,1) oluşmaktadır. Ağırlıklı olarak katılımcıların İstanbul'da yaşadığı (%40,4) ve semt eczanesi (%37,2) veya sağlık ocağına yakın (%38,8) bir eczanede çalıştığı görülmektedir. Mesleki deneyimi 1-5 yıl olanlarla 20 yıldan fazla deneyimi olanlar katılımcıların %49,9'unu oluşturduğu, ailenin aylık gelirinin ise toplam 2.500-3.500 TL arasında olduğunu belirtenlerin ise ağırlıklı grubu oluşturduğunu söylemek mümkündür (%46,8). Katılımcıların %87,8'i ailesiyle yaşadığını, %3,7'si COVID-19 enfeksiyonunu geçirdiğini ve %8,5'inin belirtiler olmasına rağmen test sonucunun negatif olduğunu belirttiği görülmektedir (Tablo 1). Katılımcıların enfeksiyon geçirme durumu açısından yaptığı değerlendirmeler %3,7 oranında enfeksiyonun geçirildiği ve %8,5 oranında ise belirtiler olmasına rağmen test sonucunun negatif olduğu şeklindedir.

Sağlık Çalışanlarında Sosyal Damgalanma Ölçeği'ne verilen yanıtlar için faktör analizi yapılmıştır. Oluşturulan ölçeğin yeni olması dolayısıyla faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapılarak

geçerli ve güvenilir bulgulara ulaşılması amaçlanmıştır. Sağlık Çalışanlarında Sosyal Damgalanma Ölçeği için yapılan faktör analizi sonucunda elde edilen boyutların açıklayıcılık ve güvenilirlik değerlerinin kabul edilebilir aralıklar içinde olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 1: Demografik Değişkenler*

	n	%		n	%		n	%
Yaş			Meslek			Çalıştığınız Eczanenin Yeri		
18-25 yaş	33	17,6	Eczane Teknisyeni/Teknikeri	128	68,1	Semt Eczanesi	70	37,2
26-35 yaş	71	37,8	Kalfa	20	10,6	Hastaneye Yakın	35	18,6
36-45 yaş	61	32,4	Eczacı	38	20,2	Sağlık Ocağına Yakın	73	38,8
>45 yaş	23	12,2				Diğer**	9	4,8
Cinsiyet			Kiminle Yaşadığı			Mesleki Deneyim		
Kadın	91	48,7	Yalnız	16	8,5	1-5 yıl	47	25,5
Erkek	96	51,3	Ailemle	165	87,8	6-10 yıl	20	10,9
Medeni Durum			Annem ve veya babamla	7	3,7	11-15 yıl	30	16,3
Evli	126	67,4				16-20 yıl	42	22,8
Bekar	61	32,6				> 20 yıl	45	24,5
Eğitim Durumu			Ailenin Aylık Toplam Geliri			Yaşadığı Bölge		
İlk ve Orta Öğretim	12	6,6	2.500-3.500 TL	87	46,8	İstanbul	76	40,4
Lise	94	51,6	3.501-5.000 TL	48	25,8	Marmara***, Trakya, Ege ve Karadeniz Bölgesi	34	18,1
Ön lisans	13	7,1	5.001-8.000 TL	20	10,8	Akdeniz Bölgesi	31	16,5
Lisans	51	28,0	8.001-10.000 TL	12	6,5	İç Anadolu Bölgesi	27	14,4
Yüksek Lisans/ Doktora	12	6,6	>10.000 TL	19	10,2	Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi	19	10,1
*: Demografik değişkenlere cevap vermeyen katılımcılara tabloda yer verilmemiştir.								
**: AVM içi, cadde üstü, turistik, depo v.s.								
***: Marmara Bölgesi İstanbul dışındaki illeri kapsamaktadır.								

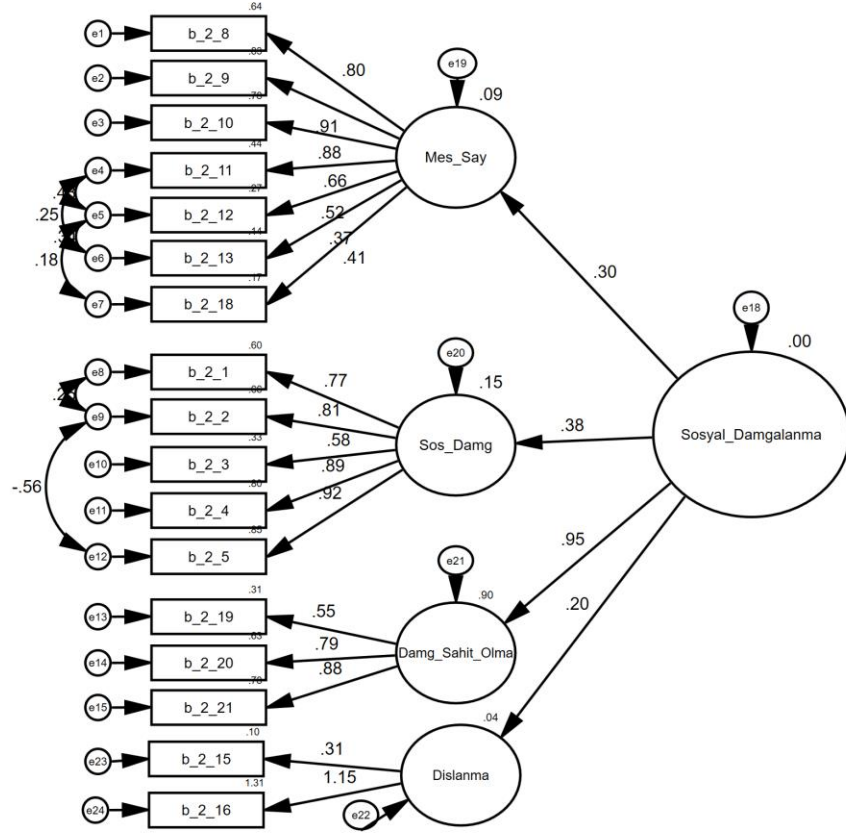
Faktör analizi sonucunda elde edilen sonuçların daha önce Eren-Bana (2020) tarafından oluşturulan ve geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılarak elde edilen sonuçlarla genel olarak uyumlu olduğunu söylemek mümkündür. Ancak ölçek geliştirme süreçlerinde karşılaşılan bazı temel güçlüklerin bu çalışmada da ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Çalışma yapılan grubun sağlık hizmetleri alanında çalışıyor olması, ancak genel olarak hastane dışında çalışan bir grup olması ve her araştırmancının içinde barındırdığı dinamiklerin farklılaşması dolayısıyla bazı ifadelerin faktör analizi sonucunda çıkarılması gerekmiştir. Ölçeği geliştirmek amacıyla eklenen maddelerin bu çalışmada yapılan faktör analizi sonucunda ilgili boyutlar altında yer aldığı da görülmektedir. Eren-Bana'nın (2020) çalışmasında 'sosyal damgalanma' ilk boyut olarak yer almış ancak bu çalışmada yapılan faktör analizi sonuçları 'mesleki saygınlık' boyutunun ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Daha önceki çalışmada en sonda yer alan 'damgalanmaya şahit olma' boyutunun ise bu çalışmada üçüncü boyut olarak yer aldığı görülmektedir. Daha önceki çalışmada 'sosyal damgalanma' boyutu altında yer verilen 'Çevremde enfekte birisinin bulunması benim de aynı olumsuz tepkileri sergilememe neden olurdu.' ifadesi bu çalışmada faktör analizi sonucunda çıkarılmıştır. 'Komşularımın bana karşı yaklaşımı sosyal mesafe koymaları dışında genel olarak olumluydu.' ifadesi 'mesleki saygınlık' boyutu altında yeni eklenen bir ifadedir. 'Salgın sürecinde sağlık çalışanı olmam dolayısıyla çeşitli jestlerle (ikramlar veya ayrıcalıklar, gibi) karşılaştım.' ifadesi ise yapılan faktör analizi sonucunda çıkarılmıştır. 'Damgalanmaya şahit olma' boyutunda 'Hasta olduğu için insanların kendisinden uzaklaştığını söyleyen hastalar oldu.' ifadesi eklenmiştir. 'Dışlanma' boyutunda yer alan 'Yaşadığım yerde market alışverişi yaparken satıcının benden kaçındığını hissettim.' ifadesi faktör analizi sonucunda çıkarılmıştır.

Tablo 2: Sağlık Çalışanlarında Sosyal Damgalanma Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktörün Adı	Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Güvenilirlik	Ortalama SS**	
Mesleki Saygınlık*	9	Salgın sürecinde hissettiklerimin mesleğime olan bağlılığımı arttırdığımı düşünüyorum. (T)	0,88	23,1	0,87	2,4(1,05)
	10	Salgın sürecinde sağlık çalışanı olmak olumlu duygular hissetmemi sağladı. (T)	0,86			
	8	Toplumun salgın sürecindeki sağlık çalışanları ile ilgili olumlu yaklaşımı mesleğimle gurur duymamı sağladı. (T)	0,83			
	11	İnsanların sağlık çalışanlarıyla ilgili olumlu yaklaşımıyla konusunda samimi olduğumu düşünüyorum. (T)	0,78			
	12	Komşularımdan genel olarak olumlu bir yaklaşım gördüm. (T)	0,68			
	13	Komşularımın bana karşı yaklaşımı sosyal mesafe koymaları dışında genel olarak olumluydu. (T)	0,55			
	18	Sağlık çalışanı olmam dolayısıyla bazı ürünleri ve hizmetleri almak noktasında daha özenli davranıldığımı hissettim. (T)	0,51			
Sosyal Damgalanma	4	Sağlık çalışanı olduğum için insanlar, hasta olmak korkusuyla bana ve aileme karşı makul sınırları aşan bir mesafe koydular.	0,88	21,7	0,90	4,1(0,83)
	5	Sağlık çalışanı olduğumu öğrenen insanların benden uzak durmaya çalıştığını hissettim.	0,88			
	1	Salgın sürecinde çevremdeki insanların sağlık çalışanı olmamdan dolayı benden kaçtığını hissettim.	0,84			
	2	Sağlık çalışanı olmak, bu süreçte çevremdeki insanların tutum ve davranışları açısından benim için zorlayıcıydı.	0,82			
	3	İnsanların sağlık çalışanlarına karşı aşırı tedbirli olması beni oldukça rahatsız etti.	0,72			
Damgalanmaya Şahit Olma	20	Çevremde hastalığı dolayısıyla insanlarla olan ilişkisinde olumsuzluklar yaşayanlara şahit oldum.	0,86	12,9	0,81	3,7(1,15)
	21	Hasta olduğu için insanların kendisinden kaçmasından dolayı hastaların olumsuz duygular hissettiğine şahit oldum.	0,80			
	19	Hasta olduğu için insanların kendisinden uzaklaştığını söyleyen hastalar oldu.	0,78			
Dışlanma	16	Sağlık çalışanı olduğum için bazı hizmetlerden gecikmeli bir şekilde faydalanabildim.	0,76	9,0	0,61	3,0(1,28)
	15	Sağlık çalışanı olduğum için bazı hizmetlerden faydalanamadım.	0,73			
		Toplam	66,8	0,81	3,0(0,65)	
<p>KMO= 0,79 Bartlett Küresellik Testi Ki Kare= 1621,79 Sd= 136 p<0,001</p>						
*Bu boyuttaki bütün ifadeler dönüştürülerek analize dahil edilmiştir.						
**SS: Standart Sapma						

Araştırma sonucuna ölçekten elde edilen ortalama puanın 3.0 olduğu görülmektedir. Bu oran yüzdelik olarak değerlendirildiğinde ise %60'tır.

Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlar doğrulayıcı faktör analizi ile yeniden değerlendirilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi için oluşturulan model için elde edilen uyum değerleri kabul edilebilir aralıklar içinde yer almaktadır ($\chi^2/DF=1,81$; $p<0,001$; $NFI= 0,81$; $CFI=0,94$; $RMSEA=0,068$; $PCLOSE=0,030$).

Şekil 1: Sağlık Çalışanlarında Sosyal Damgalanma Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

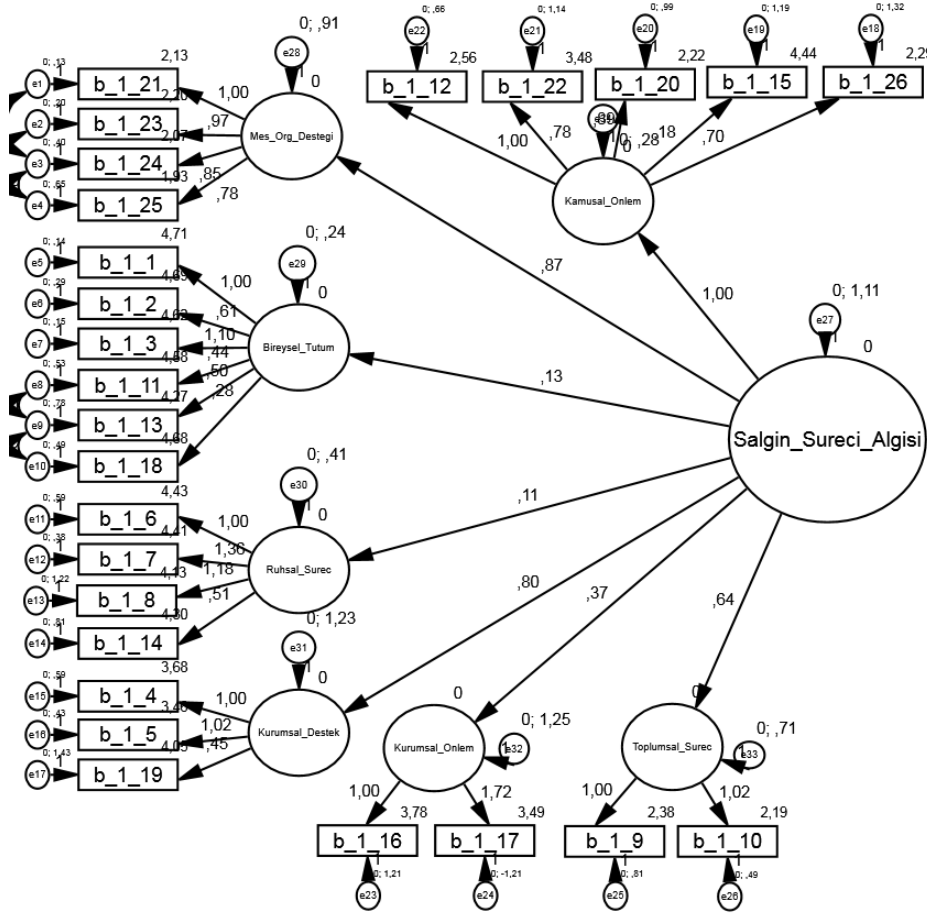
Bu araştırma kapsamında oluşturulan ve katılımcı ile uzman görüşleri ışığında düzenlenen Eczane Çalışanlarının COVID-19 Salgını Süreci Algısı ölçme aracı toplam 26 ifadeden oluşmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda hiçbir ifade çıkarılmamış faktör analizi sonucunda elde edilen boyutların genel olarak ölçme aracının tasarlanması sürecinde oluşması beklenen boyutlar olduğu görülmüştür. Oluşan boyutlardan kurumsal önlem ve toplumsal süreç boyutlarının beklenenden farklı bir şekilde oluştuğu görülmüştür. Ölçme aracının tasarımı sürecinde bu boyutlarda yer alan ifadelerin sırasıyla kurumsal destek ve kamusal süreç boyutları altında oluşması tasarlanmış ancak analiz sonrası belirtilen ifadeler iki farklı boyutun altında yer almıştır.

Tablo 3: Eczane Çalışanlarının COVID-19 Salgını Süreci Algısı Faktör Analizi

Faktörün Adı	Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Güvenilirlik	Ortalama (SS*)
Mesleki Örgüt Desteği	23 Sürecin bağlı bulunduğum Eczacılar Odası tarafından iyi yönetildiğini düşünüyorum.	0,89	14,7	0,95	2,07 (1,24)
	21 Salgın sürecinde bağlı bulunduğum Eczacılar Odası'nın desteğini hissettim.	0,89			
	24 Salgın sürecinin Türk Eczacıları Birliği (TEB) tarafından iyi yönetildiğini düşünüyorum.	0,87			
	25 Salgın sürecinde Türk Eczacıları Birliği'nin (TEB) desteğini hissettim.	0,86			
Bireysel Tutum	1 Salgın sürecinde ailemi ve sevdiklerimi korumak için en üst düzeyde titizlik gösterdim.	0,86	11,8	0,78	4,59 (0,44)
	3 Salgın sürecinde kendimi korumak için en üst düzeyde titizlik gösterdim.	0,81			
	2 Bu süreçte daha çok ailemin sosyal desteğini hissettim.	0,68			
	18 Salgın sürecinde çalıştığım eczanede eldiven, maske, gözlük gibi koruyucu ekipmanları kullandım.	0,55			
	11 İnsanları salgın sürecinde dikkatli davranmaları konusunda sıkça uyarmak zorunda kaldım.	0,50			
	13 Salgın sürecinde hastaları anlamak konusunda daha hassas bir tutum geliştirdim.	0,47			
Ruhsal Süreç	7 Kendimi salgın sürecinde oldukça kaygılı hissettim.	0,79	9,9	0,77	4,31 (0,79)
	8 Salgın sürecinde en büyük korkum hastalığın bana bulaşmasıydı.	0,79			
	6 Salgın süreci benim için duygusal açıdan oldukça zorlayıcıydı.	0,72			
	14 Salgın süreci çalışma arkadaşlarımızla aynı duygular etrafında toplanmamızı sağladı.	0,60			
Kurumsal Desteğe	4 Salgın sürecinde kurumuma olan bağlılığım arttı.	0,84	9,0	0,80	3,72 (1,27)
	5 Salgın sürecinin sağlık çalışanlarının kurumlarına olan bağlılığını artırdığını düşünüyorum.	0,82			
	19 Çalıştığım kurumda dezenfeksiyon işlemi düzenli olarak yapıldı.	0,60			
Kamusal Süreç	12 Sosyal izolasyon konusunda devlet tarafından sağlanan olanakların yeterli olduğunu düşünüyorum.	0,60	7,7	0,74	2,99 (0,96)
	22 Sürecin Sağlık Bakanlığı tarafından iyi yönetildiğini düşünüyorum.	0,59			
	20 Salgın sürecinde devletin desteğini hissettim.	0,57			
	15 Salgın sürecinde uzun mesai saatlerinden dolayı çok fazla yoruldum.	0,57			
	26 Salgın süresince maske dağıtımı konusunda yaşanan zorluklar konusunda medyanın eczane hizmetlerini destekleyici yönde yayın yaptığını düşünüyorum.	0,57			
Kurumsal Önlem	16 Salgın sürecinde çalıştığım eczanede bulaşıcılığın azalması için plastik/cam bariyerlerle düzenlemeler yapıldı.	0,93	7,4	0,92	3,63 (1,62)
	17 Plastik/cam bariyerler ilgili salgın başladıktan hemen sonra yapıldı.	0,90			
Toplumsal Süreç	9 Salgın sürecinde insanların evde kalmak konusunda yeterince hassas davrandığını düşünüyorum.	0,86	7,4	0,79	2,28 (1,23)
	10 Salgın sürecinde insanların sorumluluklarını yerine getirdiğini düşünüyorum.	0,83			
Toplam			67,9	0,88	
KMO= 0,791 Bartlett Küresellik Testi Ki Kare= 2582,586 Sd= 325 p<0,001					
*Standart Sapma					

Eczane Çalışanlarının COVID-19 Salgını Süreci Algısı için yapılan açıklayıcı faktör analizinden sonra doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum değerlerinin kabul edilebilir aralıklar içinde olduğu görülmektedir ($\chi^2/DF=1,69$; $p<0,001$; $NFI=0,81$; $CFI=0,91$; $RMSEA=0,061$; $PCLOSE=0,030$).

Mesleki örgüt desteğinin salgın sürecinin nasıl değerlendirildiğiyle yüksek düzeyde ve kamusal sürecin değerlendirilmesiyle orta düzeyde ve olumlu yönde korelasyon oluşturduğu görülmektedir. Bireysel tutumun salgın sürecinin nasıl algılandığı, ruhsal süreçler ve sosyal damgalanma ile orta düzeyde ve olumlu yönde korelasyon oluşturmaktadır. Kurumsal desteğin sosyal damgalanma algısı ile oldukça yüksek düzeyde ve olumlu yönde korelasyon oluşturduğu görülmektedir. Sosyal damgalanma boyutunun salgın süreci algısı ile olumlu yönde ve yüksek düzeyde korelasyon göstermesi de önemli bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Mesleki saygınlık boyutunun araştırmada yer alan bütün değişkenlerle olumsuz yönde korelasyon oluşturması önemli bir bulgu olarak değerlendirilmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Eczane Çalışanlarının COVID-19 Salgını Süreci ve Sosyal Damgalanma Algısı ile Demografik Değişkenler ve Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyonlar

	SSÖ Mesleki Örgüt Desteği	SSÖ Bireysel Tutum	SSÖ Ruhsal Süreçler	SSÖ Kurumsal Destek	SSÖ Kamusal Süreç	SSÖ Kurumsal Önlem	SSÖ Toplumsal Süreç	SSÖ Toplam	SDÖ Mesleki Saygınlık	SDÖ Sosyal Damgalanma	SDÖ Damgalanmaya Şahit Olma	SDÖ Dışlanma
SSÖ Bireysel Tutum	0,135											
SSÖ Ruhsal Süreçler	0,139	0,456***										
SSÖ Kurumsal Destek	0,427***	0,397***	0,170*									
SSÖ Kamusal Süreç	0,544***	0,305***	0,236**	0,444***								
SSÖ Kurumsal Önlem	0,313***	0,295***	0,142	0,336***	0,250**							
SSÖ Toplumsal Süreç	0,362***	0,097	0,020	0,271***	0,440***	0,079						
SSÖ Toplam	0,705***	0,595***	0,514***	0,696***	0,765***	0,536***	0,460***					
SDÖ Mesleki Saygınlık	-0,450***	-0,323***	-0,224**	-0,602***	-0,518***	-0,260***	-0,365***	-0,632***				
SDÖ Sosyal Damgalanma	0,372***	0,673***	0,337***	0,870***	0,448***	0,335***	0,256***	0,751***	-0,559***			
SDÖ Damgalanmaya Şahit Olma	0,177*	0,314***	0,209**	0,206**	0,295***	0,079	0,127	0,325***	-0,267***	0,185*		
SDÖ Dışlanma	0,259***	0,146*	0,286***	0,052	0,301***	0,144*	0,156*	0,297***	-0,159*	0,105	0,172*	
SDÖ Toplam	-0,163*	0,040	0,213**	-0,351***	-0,097	-0,112	-0,171*	-0,137	0,593***	-0,255**	0,361***	0,314***
Yaşınız	0,047	0,014	-0,032	0,125	0,161*	0,041	0,281***	0,133	-0,101	0,091	0,075	-0,019
Eğitim Durumunuz	0,078	-0,060	-0,083	-0,036	-0,213**	0,073	-0,042	-0,061	0,063	-0,077	-0,102	-0,118
Ailenizin Aylık Geliri	0,072	-0,087	-0,112	0,091	-0,217**	0,011	-0,033	-0,050	0,071	0,014	-0,063	-0,135
SSÖ: Salgın Süreci Ölçeği (Boyutlar faktör analizi sonucuna göre sıralanmıştır.)												
SDÖ: Sosyal Damgalanma Ölçeği (Boyutlar faktör analizi sonucuna göre sıralanmıştır.)												
*: $p<0,001$; **: $p<0,01$; ***: $p<0,05$.												

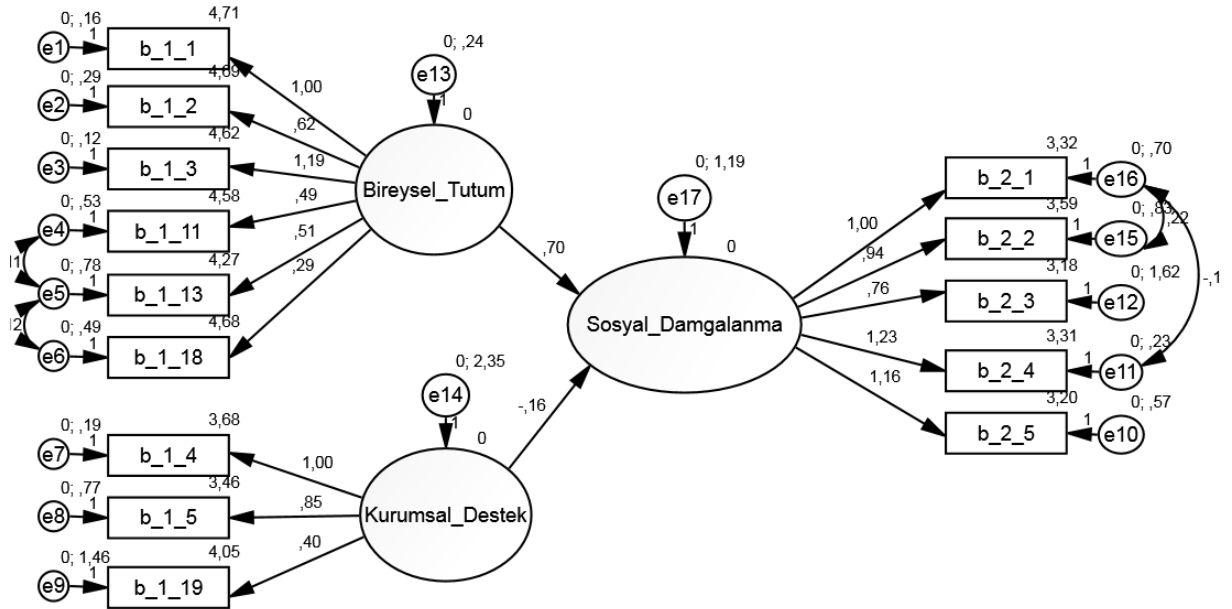
COVID-19 geçirme durumu konusunda katılımcıların verdiği yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcıların %3,7'sinin COVID-19 geçirdiği, %8,5'inin ise belirtiler olmasına rağmen test sonucunun negatif olduğunu belirttiği ve %87,2'sinin ise enfeksiyonu geçirmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Belirtiler olmasına rağmen test sonucu negatif olanlar da enfeksiyonu geçirmiş olarak kabul edilerek değerlendirmeye alınarak gruplar arası karşılaştırma yapılmıştır. COVID-19 geçirme durumuna göre Salgın Süreci Algısı Ölçeği'nin bireysel tutum boyutunda hastalığı geçirmeyenler geçirenlere göre ortalama 0,30 daha yüksek puanlama yapmıştır ($F=11,45$; $t=2,24$; $p=0,001$).

Katılımcıların %10,1'i çalışma arkadaşları arasında COVID-19 geçiren en az bir kişi olduğunu belirtmiştir. Çalışma arkadaşlarından en az bir kişinin COVID-19 geçirmesi durumuna göre yapılan gruplar arası karşılaştırma sonucunda ölçekler ve alt boyutları arasından Sosyal Damgalanma Ölçeği'nin dışlanma boyutunda 0,64 ortalama farkla olumlu yönde farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=0,36$; $t=2,06$; $p=0,039$). Geçirdiği enfeksiyon sürecinde çalışma arkadaşının tedavisine destek olan katılımcıların oranı %17 olup, ölçekler ve alt boyutlar arasında bu grup için anlamlı farklılaşma görülmemektedir.

Katılımcıların çalıştığı eczanenin bulunduğu yere göre yapılan gruplar arası karşılaştırmalarda Salgın Algısı Ölçeği'nin kamusal süreç boyutunda farklılaşma olduğu görülmektedir ($F_{(182; 3)}= 2,79$; $p=0,041$). Diğer olarak nitelendirilen cadde üstü, AVM içi ve/veya turistik bölgede yer alan eczanelerde görev yapmakta olan katılımcılar sağlık ocağına yakın eczanelerde görev yapanlara göre 0,87 ortalama farkla olumlu yönde farklılaşmaktadır (Tukey, $SH=0,34$; $p=0,05$). Diğer gruplar arasında ise anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Katılımcıların %94'ü ikamet ettikleri çevrede sağlık çalışanı olarak bildiklerini belirtmiştir. Çalışanların ikamet ettiği yerde çevresindekilerin sağlık çalışanı olmasını bilme durumuna göre ölçek toplam puanları ile alt boyutlarında farklılaşma görülmemektedir. Katılımcıların mesleki deneyimine ve kiminle yaşadığına göre de yapılan gruplar arası karşılaştırmalarda her iki ölçekte ve alt boyutlarında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Araştırmada gruplar için elde edilen diğer ortalama değerler ile farklılaşmalar Tablo 6'da gösterilmektedir. Cinsiyet değişkeni açısından sadece ruhsal süreçler boyutunda kadınların daha yüksek puanlama yapmasıyla oluşan farklılaşmanın anlamlı olduğu görülmektedir. Yaş gruplarına göre yapılan karşılaştırmalarda ise Sosyal Damgalanma Ölçeği ve alt boyutlarında farklılaşma olmadığı, ancak Salgın Süreci Algısı Ölçeği toplam puanı ile alt boyutlarında ise 45 yaş üstü grubun diğer yaş gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Medeni durumun sadece mesleki örgüt desteği boyutunda farklılaşmaya neden olduğu ve aynı boyutta 18-25 yaş ile 26-35 yaş grubunun anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Yaş değişkeni açısından Salgın Süreci Algısı Ölçeği'nin toplam puanı ile kurumsal destek, kamusal ve toplumsal süreç boyutlarında da özellikle 45 yaş üstü grubun diğer gruplara göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı dikkat çekmektedir. Eczanenin bulunduğu bölge açısından değerlendirildiğinde ruhsal süreçler ile dışlanma boyutlarında İstanbul ilinin diğer bölgelere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Eğitim durumunun kamusal süreç boyutunda anlamlı bir fark oluşturduğu, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim durumuna sahip olanların düşük eğitim düzeylerine göre farklılaşmaya neden olduğu görülmektedir. Gelir gruplarında görülen farklılaşma ise yüksek gelir düzeyine sahip olan grupla düşük gelir düzeyine sahip gruplar arasında ve kamusal süreç boyutundadır (Tablo 6).

($\chi^2/DF=1,92$; $p<0,001$; $NFI= 0,88$; $CFI=0,94$; $RMSEA=0,073$; $PCLOSE=0,024$)

Tablo 6: Demografik Değişkenlere Göre Boyutlara Ait Ortalama Değerler ve Gruplar Arası Farklılaşmalar

		SSÖ Mesleki Örgüt Desteği	SSÖ Bireysel Tutum	SSÖ Ruhsal Süreçler	SSÖ Kurumsal Destek	SSÖ Kamusal Süreç	SSÖ Kurumsal Önem	SSÖ Toplumsal Süreç	SSÖ Toplam	SDÖ Mesleki Saygınlık	SDÖ Sosyal Damgalanma	SDÖ Damgalanmaya Şahit Olma	SDÖ Dışlanma	SDÖ Toplam
Cinsiyet	Kadın	2,22	4,54	4,45¹	3,67	2,95	3,57	2,23	3,50	2,45	4,19	3,67	3,03	3,04
	Erkek	1,90	4,45	4,01¹	3,61	2,97	3,52	2,26	3,34	2,40	4,09	3,80	2,95	2,94
Medeni Durum	Bekar	2,48²	4,43	4,17	3,68	3,00	3,66	2,10	3,44	2,45	4,13	3,53	3,04	2,95
	Evli	1,83²	4,51	4,24	3,63	2,95	3,52	2,33	3,41	2,41	4,14	3,82	2,97	3,01
Yaş	18-25 yaş	2,48³	4,56	4,34	3,74	2,96	3,71	1,94⁶	3,52	2,34	4,23	3,70	3,23	3,04
	26-35 yaş	1,72³	4,43	4,19	3,36	2,71	3,35	1,99⁷	3,23	2,64	3,99	3,58	2,84	3,01
	36-45 yaş	1,97	4,50	4,19	3,73⁴	3,09⁵	3,57	2,39	3,46⁸	2,36	4,15	3,91	2,98	3,03
	> 45 yaş	2,70	4,55	4,25	4,19⁴	3,36⁵	3,89	3,11^{6,7}	3,76⁸	2,05	4,46	3,79	3,07	2,72
Eczanenin Bulunduğu Bölge	İstanbul	2,19	4,58	4,50^{9,10}	3,90	3,11	3,99	2,32	3,62	2,17	4,34	3,72	3,33¹¹	2,92
	Marmara* Ege Karadeniz ve Trakya Bölgesi	1,71	4,58	4,10	3,17	2,89	2,76	2,21	3,26	2,76	4,01	3,81	2,79	3,18
	Akdeniz Bölgesi	2,44	4,27	3,81⁹	3,49	2,72	3,16	2,21	3,21	2,71	3,90	3,47	2,58¹¹	2,96
	İç Anadolu Bölgesi	2,02	4,37	4,35	3,59	3,10	3,96	2,35	3,46	2,34	4,02	4,01	2,94	3,02
	Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi	1,59	4,45	3,78¹⁰	3,74	2,67	3,39	1,82	3,14	2,56	4,09	3,72	2,63	2,97
Eğitim Durumu	İlk ve Orta Öğretim	2,21	4,52	4,31	3,83	3,48¹²	3,83	2,92	3,62	2,12	4,22	4,08	3,42	3,10
	Lise	1,88	4,54	4,27	3,68	3,02¹³	3,38	2,18	3,41	2,43	4,21	3,78	3,08	3,03
	Önlisans	2,33	4,50	4,56	4,00	3,14	3,77	2,08	3,56	2,22	4,27	4,03	3,00	3,07
	Lisans	2,25	4,33	4,15	3,46	2,89	3,34	2,35	3,36	2,49	3,96	3,53	2,80	2,87
	Yüksek Lisans/Doktora	1,94	4,74	3,98	3,92	2,13^{12,13}	4,71	1,96	3,38	2,54	4,30	3,69	2,83	2,95
Ailenizin Aylık Geliri	2.500-3.500 TL	1,88	4,51	4,30	3,44	3,04¹⁴	3,41	2,24	3,37	2,42	4,06	3,78	3,06	3,08
	3.501-5.000 TL	2,18	4,57	4,22	3,91	3,14¹⁵	3,80	2,21	3,54	2,32	4,35	3,86	3,17	2,99
	5.001-8.000 TL	2,13	4,32	4,28	3,50	2,69	3,68	2,43	3,37	2,51	3,90	3,39	2,66	2,83
	8.001-10.000 TL	2,35	4,43	4,02	3,92	3,00	3,42	2,79	3,51	2,52	4,10	3,58	2,42	2,80
	>10.000 TL	2,01	4,38	3,96	3,77	2,26^{14,15}	3,42	1,76	3,20	2,66	4,17	3,67	2,71	2,90
Meslek	Eczane Teknisyeni/Teknikeri	2,01	4,54	4,32	3,70	3,04	3,60	2,20	3,46	2,38	4,18	3,77	3,13¹⁶	3,05
	Kalfa	1,91	4,33	4,04	3,16	3,02	3,33	2,33	3,25	2,27	3,94	3,77	2,70	2,80
	Eczacı	2,22	4,39	3,99	3,77	2,63	3,49	2,30	3,35	2,63	4,13	3,52	2,55¹⁶	2,85
Mesleki Deneyim	1-5 yıl	2,12	4,40	4,14	3,61	2,71	3,62	1,82	3,33	2,64	4,06	3,58	2,83	2,98
	6-10 yıl	2,00	4,31	4,15	3,37	2,89	3,40	2,00	3,30	2,35	3,97	3,85	3,38	3,05
	11-15 yıl	1,81	4,59	4,29	3,76	2,90	3,27	2,35	3,36	2,35	4,30	3,65	2,50	2,89
	16-20 yıl	1,96	4,58	4,47	3,55	3,10	3,64	2,49	3,52	2,38	4,16	3,56	3,12	3,02
	> 20 yıl	2,15	4,49	4,02	3,81	3,15	3,58	2,46	3,45	2,30	4,14	4,03	3,11	2,97

* Marmara Bölgesi İstanbul hariç şekilde kategorize edilmiştir.

SSÖ: Salgın Süreci Ölçeği; SDÖ: Sosyal Damgalanma Ölçeği.

1: $F_{(12,3)}=12.3$, $t=3.3$, $p=0.001$; **2:** $F_{(8,72)}=8.72$, $t=3.25$, $p=0.002$; **3:** $F_{(183,3)}=5.66$, $p=0.001$, $SH=0.25$, $p=0.023$, (Dunnet T3); **4:** $F_{(183,3)}=13.4$, $p=0.044$, $SH=0.29$, $p=0.033$, (Dunnet T3); **5:** $F_{(182,3)}=5.2$, $p=0.02$, $SH=0.23$; $p=0.025$ (Tukey); **6:** $F_{(184,3)}=26.09$, $SH=0.32$; $p=0.002$, (Tukey); **7:** $F_{(184,3)}=26.09$, $SH=0.28$, $p=0.001$ (Tukey); **8:** $F_{(174,3)}=5.2$, $p=0.004$, $SH=0.15$, $p=0.004$, (Tukey); **9:** $F_{(177,4)}=5.02$, $SH=0.19$, $p=0.003$ (Dunnet T3); **10:** $F_{(177,4)}=5.02$, $SH=0.22$, $p=0.014$ (Dunnet T3); **11:** $F_{(181,4)}=2.79$, $SH=0.27$, $p=0.046$ (Tukey); **12:** $F_{(175,4)}=3.60$, $SH=0.38$, $p=0.005$ (Tukey); **13:** $F_{(175,4)}=3.60$, $SH=0.29$; $p=0.02$ (Tukey); **14:** $F_{(179,4)}=3.63$, $SH=0.24$, $p=0.011$ (Tukey); **15:** $F_{(179,4)}=3.63$, $SH=0.25$, $p=0.006$ (Tukey); **16:** $F_{(182,2)}=3.56$, $SH=0.23$, $p=0.038$ (Tukey)

Tablo 5: Araştırma Hipotezleri

	Kabul edildi.	Reddedildi.
Sosyal damgalanma algısı/alt boyutları cinsiyete göre farklılaşmaktadır.		X
Salgın sürecinin ruhsal etkisi cinsiyete göre farklılaşmaktadır.	X	
Medeni durum sosyal damgalanma algısı/alt boyutlarında farklılaşmaya neden olmaktadır.		X
Medeni durum salgın süreci algısı/alt boyutlarında farklılaşmaya neden olmaktadır.	X	
Sosyal damgalanma algısı/alt boyutları yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır.		X
Salgın süreci algısı/alt boyutları yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır.	X	
Sosyal damgalanma algısı/alt boyutları eczanenin bulunduğu coğrafi bölgeye göre farklılaşmaktadır.	X	
Salgın süreci algısı/alt boyutları eczanenin bulunduğu coğrafi bölgeye göre farklılaşmaktadır.	X	
Eğitim durumu sosyal damgalanma algısı/alt boyutlarında farklılaşmaya neden olmaktadır.		X
Eğitim durumu salgın süreci algısı/alt boyutlarında farklılaşmaya neden olmaktadır.	X	
Aile gelir durumu sosyal damgalanma algısı/alt boyutlarında farklılaşmaya neden olmaktadır.		X
Aile gelir durumu salgın süreci algısı/alt boyutlarında farklılaşmaya neden olmaktadır.	X	
Sosyal damgalanma algısı/alt boyutları meslek gruplarına göre farklılaşmaktadır.	X	
Salgın süreci algısı/alt boyutları meslek gruplarına göre farklılaşmaktadır.		X
Mesleki deneyim sosyal damgalanma algısı/alt boyutlarında farklılaşmaya neden olmaktadır.		X
Mesleki deneyim salgın süreci algısı/alt boyutlarında farklılaşmaya neden olmaktadır.		X
Bireysel tutum sosyal damgalanma algısını olumlu yönde etkilemektedir.	X	
Kurumsal destek sosyal damgalanma algısını olumlu yönde etkilemektedir.	X	

IV. SONUÇ VE TARTIŞMA

Salgın sürecinde önemli risklerle karşı karşıya kalan eczane çalışanlarının kişisel ve mekânsal önlemlerle ilgili yaklaşımları bazı çalışmaların konusunu oluştursa da (Çalikuşu ve ark., 2021, Samancı ve Tarcan, 2021) özellikle eczane çalışanlarıyla ilgili çalışmaların literatürde oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın diğer çalışmalarla karşılaştırılması sürecinde bazı kısıtlılıklarla karşılaşmış ve konuyla bağlantılı olabilecek araştırma sonuçları da tartışma sürecine dahil edilmiştir.

Daha önce oluşturulan ölçekte yer almayan bazı ifadeler ölçeğin geliştirilmesini sağlamak amacıyla eklenmiş ve eklenen ifadelerle tekrar faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda bazı ifadelerin çıkması eczane çalışanlarının bir sağlık çalışanı olarak genellikle hastane dışında görev yapmalarıyla ilintili olabilir. Hastanede görev yapmakta olan sağlık çalışanlarının daha fazla hastalık etkeniyle temas ettiği yönündeki algının faktör analizi sonucunda elde edilen boyutların sıralamasında ve bazı ifadelerin çıkarılmasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca daha önce faktör analizi yapılan ölçekler için tekrar faktör analizi yapılmasına gerek olmadığı yönünde süregelen tartışmalar açısından da elde edilen bulguların önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda her araştırma içinde yeni dinamikleri barındırdığından her çalışma için açıklayıcı faktör analizi yapılması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle ölçek geliştirme sürecinde bu durumun daha hassas bir şekilde ele alınması gerektiğine inanılmaktadır.

Cinsiyet değişkenine göre Salgın Algısı Ölçeği'nin ruhsal süreçler alt boyutunda kadınların erkeklere göre olumlu yönde farklılaştığı görülmektedir. H1N1 Salgını ile ilgili Çırakoğlu (2011)

tarafından gerçekleştirilen çalışma, kadınların hastalıkla ilgili bulaşıcılık algısının ve kaygı puanının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ekiz ve arkadaşları (2020) ile Gencer (2020) yaptıkları çalışmada kadınların sağlık anksiyete düzeylerinin ve COVID-19 Salgını kontrol algılarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Selcan ve Sarıkaya da (2020) eczane çalışanlarına yönelik olarak yaptıkları çalışmaları sonucunda kadın olmanın, yalnız olmanın ve bir ruhsal hastalığa sahip olmanın depresyon puanını arttırdığı yönünde sonuçlara ulaşmıştır. Bu süreçte eczane çalışanlarının %9,5 oranında psikolojik destek alma ihtiyacı hissettiğini de belirtmektedir. Cinsiyet değişkeni dolayısıyla ortaya çıkan farklılaşmanın literatürle uyumlu olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada salgın sürecinde bireysel tutum puanının yüksek olduğu da dikkat çekmektedir. Selcan ve Sarıkaya (2020) çalışmalarında eczane çalışanlarının %73'ünün enfekte hastalarla karşılaşma olasılığını yüksek olarak gördüğünü; %70,6'sının yüksek düzeyde enfekte olma korkusu taşıdıkları yönünde bulgular elde etmiştir. Aynı çalışmada salgından korunmayla ilgili verilen eğitimleri %42,1'i yeterli olarak görürken; %71,4'ü tüm çalışanların korunmaya yönelik yeterli tedbirleri aldığını düşündüğünü belirtmiştir. Küçükali ve Çınar (2020) da çalışmalarında salgın sürecinin özellikle kişisel hijyen kurallarına uymak noktasında bir katkı sağladığını belirtmektedir. Hastalığı bir tehlike ya da tehdit olarak algılamanın bireysel tutum üzerindeki etkisinin de bu durumu desteklediği düşünülmektedir (Çırakoğlu, 2011). Salgın sürecinde kurallara uymamak yönünde bireysel tutumların varlığına dikkat çeken çalışmalar olmakla birlikte (Aksoy ve Mamatoğlu, 2020) araştırma grubunu sağlık çalışanlarının oluşturması bu puanların yüksek olmasını açıklamaktadır.

Kurumsal destek puanlarının genel olarak yüksek olduğu ancak mesleki örgüt desteğiyle ilgili puanlamanın düşük olduğu görülmektedir (Tablo 5). Literatürde salgın döneminde işverenlerin salgın riskine karşı alınması gereken tedbirler konusunda farkındalıklarının arttığı ve salgın sürecinde COVID-19 riskini öncelik haline getirdikleri yönünde kanıtlar bulunmaktadır (Aksoy ve Mamatoğlu, 2020). Bu durum kurumsal destek puanının yüksek olmasını destekleyen bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Ancak literatürde salgın sürecinde mesleki örgüt desteği veya beklentisi konusunda bir bulguya rastlanmamıştır. Medeni durum değişkenine göre ise Salgın Süreci Algısı Ölçeği'nin mesleki örgüt desteği boyutunda bekarların evlilere göre olumlu yönde farklılaşması da konuyla ilgili ilginç bir bulgu olarak değerlendirilmektedir. Bu durum mesleki örgüt desteğini hissetmek konusunda evli çalışanların daha fazla beklenti içinde olmasıyla açıklanabilir.

Kamusal sürecin yaş, eğitim durumu ve gelir durumundan etkilendiği yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Genel olarak bu demografik değişkenlerle ilgili olumlu yöndeki artışın kamusal süreçlerin yetersizliği yönünde bir değerlendirmeye neden olduğu bu araştırma sonucunda elde edilen diğer bulgular arasındadır. Küçükali ve Çınar (2020) tarafından Atatürk Üniversitesi'nde görev yapan akademisyenlerin katılımıyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda sağlık alanında alınan kamusal önlemlerin genel olarak orta ve yüksek düzeyde yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. Arslan (2020) tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgular da öğrencilerin devlet tarafından yapılan uygulamaları olumlu bir şekilde değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada elde edilen bulguların Küçükali ve Çınar'ın (2020) ve Arslan'ın (2020) elde ettiği sonuçların tersi yönünde kanıtlar içermesi, kamusal süreç algısının araştırmaların farklı katılımcılarla yapılmasından dolayı değiştiğini düşündürmektedir. Sağlık alanında çalışanların kamusal süreçte yapılması gereken düzenlemeler konusunda farklı değerlendirmeler yapmış olması bu sonucun ortaya çıkmasına neden olabilir. Literatürde eğitim düzeyinin salgının algılanması üzerinde etkili olduğu, genel olarak eğitim düzeyi arttıkça COVID-19 Salgını kontrol algısının düştüğü yönünde de kanıtlar bulunmaktadır (Ekiz ve ark., 2020). Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen sonuçların Ekiz ve arkadaşlarının (2020) elde ettiği sonuçlarla uyumlu olduğu söylenebilir.

Mesleki duruma göre yapılan karşılaştırmalarda Sosyal Damgalanma Ölçeği'nin dışlanma boyutunda eczacıların eczane teknisyen/teknikerlerine göre farklılaştığı görülmektedir. Eren-Bana (2020) çalışmasında sosyal damgalanma toplam puanında ve alt boyutlarında mesleklere göre farklılaşma olduğunu göstermiştir. Dışlanma boyutunda sağlık teknisyen/teknikerlerinin içinde bulunduğu grubun hemşirelere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı yönünde elde ettiği bulgu, bu çalışmayla uyumludur. Çankaya (2020) çalışmasında salgın sürecinde sağlık çalışanlarının idari

çalışanlara göre daha fazla korku, kaygı ve depresyon yaşadığını belirtmektedir. Salgın sürecinin çalışan sağlık çalışanları arasında farklı tepkileri ortaya çıkarabilmesi bu bağlamda beklenen bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ortaya çıkan farklılaşmanın statüyle de ilintili olabileceği düşünülmektedir. Sosyal damgalanma toplam puanına göre değerlendirildiğinde daha önce eczane dışındaki sağlık çalışanları için damgalanma ortalama puanının %51 olduğu, bu çalışmada ise oranın %60 olduğu da eczane çalışanlarının diğer sağlık çalışanlarına göre daha fazla sosyal damgalanma yaşadığını göstermektedir (Eren-Bana, 2020).

Mesleki saygınlık boyutunun araştırmada yer alan bütün değişkenlerle olumsuz yönde korelasyon oluşturduğu görülmektedir. Eren-Bana (2020) sağlık çalışanlarının sosyal damgalanma algısını değerlendirdiği çalışmada mesleki saygınlığın sosyal damgalanma ölçeğinin diğer boyutlarıyla korelasyon oluşturmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu araştırmada farklı bir sonucun elde edilmesinin örneklem farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Aynı çalışmada sosyal damgalanma algısının yaşa, cinsiyete, medeni duruma, yaş gruplarına göre farklılaşmaması bu çalışmada elde edilen bulgularla uyumludur.

Katılımcıların yaşadığı bölgelere göre değerlendirildiğinde gruplar arasında farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Gruplar arası karşılaştırmalara göre Salgın Süreci Algısı Ölçeği'nin ruhsal süreçler boyutunda ve sosyal damgalanma toplam puanında İstanbul'un diğer bölgelere göre farklılaştığı görülmektedir. Bu durumun kültürel farklılıklardan ve İstanbul'un kozmopolit yapısından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Mesleki saygınlığın araştırmada yer alan bütün değişkenlerle olumsuz yönde korelasyon oluşturması bu süreçte mesleki saygınlığın önemli bir unsur olduğu yönünde bir kanıt olarak değerlendirilmiştir.
- Kamusal süreç algısının yaş, eğitim durumu ve gelir değişkenlerine göre farklılaştığı görülmektedir. Kamusal önlemlerin yeterliliği konusundaki algının eğitim durumunun ve gelir durumunun artmasıyla daha olumsuz hale geldiğini söylemek mümkündür.
- Bireysel tutumun ve kurumsal desteğin sosyal damgalanma algısı üzerinde %88 oranında etkili olduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında COVID-19 Küresel Salgını dolayısıyla önemli sorumluluklar üstlenen eczane çalışanlarının salgın sürecinde yaşadığı sosyal damgalanmayı azaltmak için özellikle salgın sürecinde daha fazla önlem alan çalışanların ruhsal olarak desteklenmesi gerektiği görülmektedir. Kendilerini korumak ve çevrelerine hastalığı bulaştırmak konusunda daha duyarlı davranan çalışanların sosyal damgalanma konusunda daha hassas olması, bu kişilerin daha fazla ruhsal açıdan desteklenmesi gerektiği söylenebilir. Bu konuda hem kurumların hem de meslek örgütlerinin çalışanlara eğitim ve ruhsal destek sağlamasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Etik Kurul İzni: Araştırma İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Etik Kurulu tarafından 2020/07-480 No'lu karar ile etik kurul onayı alınmıştır.

KAYNAKLAR

22 Mayıs 2014 Tarihli ve 29007 Sayılı Resmî Gazete.

Aksoy, Ş., & Mamatoğlu, N. (2020). COVID-19 Salgını döneminde örgütlerde güvenlik ikliminin iş güvenliği uzmanları perspektifinden değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 26-37.

Arslan, R. & Filiz, M. (2020). Sağlık eğitimi alan öğrencilerin COVID-19 salgınına yönelik algılarının değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21 (2), 1-18.

Baysal, G. Ö. D. (2013). Damgalanma ve ruh sağlığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(2), 239-251.

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*.

Çalıküşu, M., Güneş, G. & Özçelikay, G. (2021). COVID-19 pandemisinin toplum eczacı hizmetlerine etkileri. *Journal of Faculty of Pharmacy of Ankara University*, 45 (2), 194-21.

Çam, O., & Çuhadar, D. (2011). Ruhsal hastalığa sahip bireylerde damgalama süreci ve içselleştirilmiş damgalama. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(3), 136-140.

Çankaya M., COVID-19 Pandemisi ve sağlık çalışanlarının iyilik hali değişimi, International Congress On Social Sciences 7., 23-25 September 2020 Budapest, Hungary, Proceeding Book, 446-460.

Çırakoğlu, O. C. (2011). Domuz gribi (H1N1) salgınıyla ilişkili algıların, kaygı ve kaçınma düzeyi değişkenleri bağlamında incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67).

Ekiz, T., İlman, E. & Dönmez, E. (2020). Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri ile COVID-19 Salgını kontrol algısının karşılaştırılması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6 (1), 139-154.

Eren-Bana, P. (2020). COVID-19 Salgını sürecinde sağlık çalışanlarının yaşadığı olumsuz durumların ve sosyal damgalanma algısının değerlendirilmesi. *Research Journal of Business and Management* 7 (4), 288-298.

Gencer, N. (2020). Pandemi sürecinde bireylerin koronavirüs (COVID-19) korkusu: Çorum örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (4), 1153-1173.

Küçükali, A. & Çınar, O. (2020). Akademisyenlerin Kovid-19 Algısı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (4), 1633-1654.

Maunder, R., Hunter, J., Vincent, L., Bennett, J., Peladeau, N., Leszcz, M., & Mazzulli, T. (2003). The immediate psychological and occupational impact of the 2003 SARS outbreak in a teaching hospital. *Cmaj*, 168(10), 1245-1251.

Ramaci, T., Barattucci, M., Ledda, C., & Rapisarda, V. (2020). Social stigma during COVID-19 and its impact on HCWs outcomes. *Sustainability*, 12(9), 3834.

Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu, Kronik Hastalıklarda Reçetesiz İlaç Temini konulu yazısı 19.04.2020

Salcan S. & Sarıkaya B. (2020) COVID-19 Pandemisinde eczanede çalışan personelin kaygı, uykusuzluk ve depresyon prevalansı, *Turk Journal Public Health* 2020;18(Special Issue):58-65.

Samancı, S. & Tarcan, G. (2021). The use of personal protective equipment in healthcare services and difficulties experienced by pharmacy employees during the COVID-19 pandemic. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 24 (4) , 867-884 .

Uluslararası Eczacılık Federasyonu (FIP) COVID-19: Eczacılar ve Eczane İşgücü İçin Kılavuz. 26.Mart. 2020 (Güncelleme tarihi).

Verma, S., Mythily, S., Chan, Y. H., Deslypere, J. P., Teo, E. K., & Chong, S. A. (2004). Post-SARS psychological morbidity and stigma among general practitioners and traditional Chinese medicine practitioners in Singapore. *Ann Acad Med Singapore*, 33(6), 743-8.

Williams, J., & Gonzalez-Medina, D. (2011). Infectious diseases and social stigma. *Applied Innovations and Technologies*, 4(1), 58-70.

